

зміни в соціальному житті (Штомпка П. Социальное изменение как травма. 2001). В принципі, будь-які зміни соціуму можна вважати травмою (П. Штомпка неодноразово підкреслює цю тезу). Це дозволяє аналізувати механізм дії соціокультурних змін у взаємозв'язку з різноманітними факторами соціального та особистісного характеру. Глибокі та сутнісні соціальні перетворення, що приводять до розколу та дезорганізації в стабільному світі, переживаються як психологічна травма. Обов'язковим атрибутом соціокультурної травми є загублення сенсів, що раніше сприймалися як природно існуючі, руйнування звичного способу життя, ломка традиційних моделей поведінки, дій та мислення. Одним з виходів з травматичного стану стає делінквентність, адже культурна травма, як соціальне явище, пов'язана з аномією та ціннісним вакуумом (відсутністю чітких ціннісних пріоритетів та переваг, байдужістю до морально-правового боку вчинків, якщо це не загрожує санкціями), моральним релятивізмом, «прагматизацією» морально-ціннісної сфери (Клинтух И. И. Делинквентное поведение: социокультурная обусловленность. 2009).

Діти та підлітки в таких умовах є однією з найуразливіших груп населення, що пов'язано з віковою нормативною кризою розвитку. Саме аномічність соціального середовища призводить до дезорієнтації нормативно-ціннісних орієнтирів. Накладення різних за природою факторів призводить до їхньої соціальної дезадаптації. Виділяють такі основні причини соціальної дезадаптації: дисфункціональність сім'ї; особистісні особливості дитини (характерологічні особливості, темперамент, психічні відхилення і т.і.); шкільна дезадаптація; вплив асоціально орієнтованого неформального середовища (Профилактика патологических форм зависимого поведения в трех томах. Том I. Позитивное большинство: технологии влияния на личный выбор. 2010).

Ці процеси потребують детального вивчення і врахування при побудові дійсно ефективної системи профілактики девіантних поведінкових відхилень підлітків і молоді.

Кльован Н. В.

ВСП «Миколаївський інститут права»

Національного університету «Одеська юридична академія»,

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

КЛАСИФІКАЦІЇ ФУНКЦІЙ РЕЖИМУ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Функцій режиму є множинними і різнопорядковими, а отже потребують класифікації і групування. Проблема виділення і класифікації функцій режиму не є новою для науки кримінально-виконавчого права і супроводжувала зміни підходів до призначення і ролі режиму, змісту основних його вимог і правил, змісту основних напрямків кримінально-

виконавчої діяльності. Визначення і класифікації функцій режиму в місцях позбавлення волі вимагає практика виконання покарань.

В спеціальній літературі зустрічаються різні класифікації функцій. Так, професор В. М. Трубніков вказує на одночасне виконання двох функцій: функцію виконання покарання і виховну (Кримінально-виконавче право України / за заг. ред. В. М. Трубникова. – Х.: Право, 2001. – С. 150). В. Б. Василець виділяє основні – ті, для яких він створений і врегульований законом, і ті, які забезпечують їх виконання. До основних він відносить каральну, забезпечення ефективного застосування заходів вправного впливу, виховну, функцію регулювання кримінально-правової кари, функцію спеціального та загального попередження (Кримінально-виконавче право України: Загальна та особлива частини // За заг. ред. Джузи О. М. – К.: «Юрінком Інтер», 2002. – С. 222-223). Т. А. Денисова, Г. С. Семаков, І. С. Яковець вказують чотири основних функцій режиму: каральну, виховну, забезпечувальну, соціального контролю (профілактичну) (Кримінально-виконавче право: навчальний посібник / за ред. Т. А. Денисової. – К.: Істина, 2010. – С. 205-206; Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: Навч. посібник / За ред. А. Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 389-392).

Більшість учених використовують просту одноплослину класифікацію функцій режиму, уникаючи їхньої множинності завдяки виділенню основних із них, іноді зводять різнопорядкові функції в одну групу. Проте функції режиму є доволі різноманітними і представлені системою різнопорядкових видів функцій, що розрізняються критеріями класифікації.

Аналіз завдань, які висуваються перед режимом у місцях позбавлення волі діючим кримінально-виконавчим законодавством, вимог міжнародної спільноти до пенітенціарної діяльності, а також спеціальних досліджень з даної проблематики, дозволив виділити критерії до класифікацій даного інституту кримінально-виконавчого права. Підставами для розмежування функцій режиму в місцях позбавлення волі можуть виступати об'єкти впливу, способи і засоби впливу, умови впливу режиму на суспільні відносини у місцях позбавлення волі.

Основними об'єктами впливу даного інституту кримінально-виконавчого права є сфера виконання покарань, пов'язаних з позбавленням волі, моральна сфера осіб, які утримуються у місцях позбавлення волі, і сфера запобігання злочинності і злочинним проявам, що дозволяє виділити відповідно кримінально-виконавчі, психолого-педагогічні і кримінологічні функції режиму. Кримінально-виконавча функція полягає у забезпеченні виконання рішень суду у кримінальних провадженнях щодо осіб, засуджених та попередньо ув'язнених. Психолого-педагогічна функція, яку КВК України називає виховною (п. 5 ст. 123), проявляє себе у здійсненні виховного впливу на ув'язнених осіб з метою їх виправлення та полягає у створенні режимом передумови для переоцінки засудженими

свої поведінки і завдяки різним соціально-психологічним заходам впливає та змінює пріоритети та ціннісні орієнтири засуджених. Вважається, що педагогічний вплив режиму обмежений, проте зазначається, що багаторазові повторення режимних правил сприяють виникненню динамічного стереотипу, звиканню до належної поведінки. Таким чином режим сприяє формуванню навичок позитивної поведінки, вміння правильно та раціонально діяти (Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І.С. Кримінально-виконавче право України: Навч. посібник / За ред. А. Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 391). Кримінологічна функція полягає у недопущенні та припиненні злочинних проявів з боку засуджених, зменшення потенційної соціальної небезпеки їх дій, у запобіганні вчиненню нових злочинів ув'язненими як під час їх перебування у кримінально-виконавчій установі, так і після звільнення з неї, а також недопущенні злочинних проявів з боку персоналу кримінально-виконавчої установи та інших осіб, що можуть перебувати на об'єктах установи і на яких розповсюджується дія режиму.

За способами і засобами здійснення основних напрямів впливу режиму в місцях позбавлення волі на суспільні відносини, що є предметом регулювання даного інституту, можна виділити регулятивну, охоронну, контрольну, організаційну, забезпечувальну, інформаційну, аксіологічну функцію та інші. Регулятивну функцію можна вважати однією з найважливіших, оскільки вона виражає основні напрямки впливу режиму на кримінально-виконавчі правовідносини у місцях позбавлення волі з метою забезпечення їх оптимального функціонування шляхом утворення певних правил, стандартів таких відносин.

Умови здійснення впливу режиму на суспільні відносини, як критерії класифікації його функцій, можна поділити на темпоральні (часові), територіальні (просторові), суб'єктні. За часовою ознакою функції режиму поділяються на постійні і тимчасові; за просторовою ознакою функції режиму діють на всіх об'єктах і територіях у межах установи та прилеглих до неї, які входять в склад установи виконання покарань, а також можуть розповсюджуватися на місця тимчасового перебування ув'язненого (палата лікарні, де засуджений отримує медичну допомогу); за суб'єктами впливу їх можна поділити на такі, що визначають напрямки і види діяльності персоналу установи, поведінку ув'язнених та впливають на поведінку інших осіб, при цьому, одні функції впливають на всіх суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих правовідносин, інші функції чинять вплив тільки на окремі їх категорії.

Отже, функції режиму представлені не лінійним рядом різнопорядкових функцій, а групами однорідних функцій, які утворюють систему як сукупність упорядкованих напрямів і видів впливу режиму на суспільні відносини у сфері виконання позбавлення волі.